

Outi Arvola

Kasvatustieteiden tohtori, Turun yliopisto
Lehtori, Turun AMK
outi.arvola@turkuamk.fi

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten osallisuus ja oppiminen mahdollistuvat leikissä

Avainsanat: monikulttuurinen varhaiskasvatus, eri kieli- ja kulttuuritaustainen lapsi, inklusio, osallisuus, oppiminen, leikki

Muokattu Lectio praecursoriasta kasvatustieteen väitöskirjaan Varhaiskasvatus eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten osallisuuden ja oppimisen mahdollistajana 23.6.2021.

Monikulttuurinen varhaiskasvatus

Suomessa varhaiskasvatus määrittynyt Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti alle kouluikäisen lapsen elämänpäivissä tapahtuvaksi, vuorovaikutukseen perustuvaksi kasvatustoiminnaksi, jonka tavoitteena on luoda lapsen oppimista mahdollistava terveellinen ja turvallinen ympäristö. Varhaiskasvatus on keskeistä lapsen kehittymisen ja oppimisen kannalta ja sen voidaan ajatella muodostavan pohjan lapsen kaikelle myöhemmälle kehitymiselle.

Varhaiskasvatuksesta on väitöskirjani tekovuosina tullut yhä selkeämmin osa suomalaista koulutusjärjestelmää. Lasten varhaiskasvatuksen suunnittelu, ohjaus ja valvonta ovat siirtyneet opetus- ja kulttuuriministeriön toimialaan. Varhaiskasvatuslaki (580/2015) astui voimaan syksyllä 2018. Tämän jälkeen voimaan ovat astuneet myös valtakunnalliset Varhaiskasvatussuunnitelman ja Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, jotka luovat varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toteuttamisen paikallisten ja lapsikohtaisten suunnitelmien ehdot.

Tutkimukseni keskiössä on ollut erityisesti monikulttuurinen varhaiskasvatus; tällä hetkellä voimme puhua myös kieli-, kulttuuri- ja

katsomustietoisesta kasvatuksesta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan kielten, kulttuurien ja katsomusten olevan osa varhaiskasvatuksen kokonaisuutta. Monikulttuurisen kasvatuksen lähtökohtana on toteuttaa laadukasta opetusta ja kasvatusta kulttuurisesti monimuotoisessa yhteiskunnassa, ja sen nähdään olevan moninaisista kulttuuritaustoista tulevien lasten yhteistä onnistumista tukevaa kasvatusta ja opetusta.

Erikielisten lasten määrä varhaiskasvatuksessa on lisääntynyt ja määrän arvioidaan lisääntyvän edelleen. Lapsia, joiden toinen tai molemmat huoltajat ovat muuta kuin suomalaista syntyperää, oli Suomessa vuonna 2016, aloittaessani väitöstutkimustani, yhteensä 11 prosenttia varhaiskasvatusikäisten lasten kokonaismäärästä. Määrä vaihtelee alueittain. Olen päättänyt käyttämään termiä eri kieli- ja kulttuuritaustainen lapsi kuvaamaan edellä määriteltäviä, varhaiskasvatusikäisiä lapsia, joiden kotitausta on muu kuin yksinomaan kantasuomalainen tausta. Tiedostan kuitenkin, että nämä lapset ja perheet ovat hyvin heterogeeninen kohderyhmä.

Alle kouluikäisistä eri kieli- ja kulttuuritaustaisista lapsista on kuitenkin kansallisesti vielä melko vähän tietoa, vaikka aiempia tutkimus- ja kehittämisprojekteja onkin

Väitöskirjani kansikuvassa on tyttäreni Anni Arvolan piirros, joka kuvaa kotileikkikihetkeä. Jokainen meistä on leikkinyt joskus lapsena kotileikkiä tai nähnyt lasten leikkivän kotia. Tiedättehän, ne pienet muovikupit, joista voi leikkiä juovansa jotain?

Anni on piirtänyt pöydälle teepannun kahvin sijaan, vaikka Suomessa ollaankin. Anni tietää, etteivät kaikki tykkää juoda kotileikissä kahvia, mutta tee kyllä useimmille käy. Joku lapsista voisi kattaa teepannun ja kupit myös lattialle, mutta tähän kuvaan tuli pöytä mukaan. Anni kertoi piirtäneensä kotileikin, jossa on vielä tilaa uusille leikkijöille. Kuten näette, ovi aukeaa avaimilla sisältäpäin, jotta sisään pääsee.

toteutettu. Monikulttuurisen kasvatuksen ja opetuksen tutkimus ja täydennyskoulutus ovat viime vuosina lisääntyneet merkittävästi. Suomessa on aina 2000-luvun alusta asti kehitetty monikulttuurisuuteen liittyviä kasvatusta ja opetuskäytäntöjä. Aiemmissa tutkimus- ja kehittämishankkeissa keskeisinä tuloksina näyttäneet kasvattajien täydennyskoulutus ja jatkuva ammatillinen kehittyminen. Kieli- ja kulttuuritietoisien käytäntöjen kehittäminen on todettu koko henkilöstön asiaksi. Työskentelyn on todettu vaativan resursseja ja aikaa. Aiemmissa tutkimustuloksissa lasten vuorovaikutussuhteet ja esim. leikki ovat näyttäneet keskeisinä osallisuutta tukevana tekijöinä. Tutkimushankkeiden tuloksissa on myös korostunut yhteys perheisiin ja aito vuorovaikutus huoltajien kanssa. Meillä on kuitenkin vielä suhteellisen vähän ajantasaista tutkimustietoa siitä, millaista on nopeasti moninaistuneen suomalaisen varhaiskasvatuksen arki. Ilmiön kokonaisvaltaiseen tarkasteluun ja työkäytäntöjen systemaattiseen, tavoitteelliseen kehittämiseen tarvitaan ja toivotaan suuntaviivoja.

Varhaiskasvatus on lapsen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus, jossa korostuu pedagogiikka. Pedagogiikka pohjaa määriteltyyn arvoperustaan, lapsi- ja lapsuus- sekä oppimiskäsityksiin. Pedagogiikka on ammatillista työtä, joka todentuu lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa. Kulttuurisesti responsiivinen pedagogiikka on tahtoa ja kykyä toimia joustavasti erilaisissa kulttuurisissa tilanteissa ja ympäristöissä. Koko väitöstutkimukseni tarkastelussa keskeistä on ollut lasten osallisuuden näyttäytyminen varhaiskasvatuksen arjen tilanteissa. Osallisuus on Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja Esiopetus-suunnitelman perusteiden keskeinen käsite. Lapselle syntyy osallisuuden kokemus, kun hän kokee tulevansa kuulluksi ja kohdatuksi.

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten osallisuutta suomalaisessa varhaiskasvatuksessa on kuitenkin tutkittu toistaiseksi hyvin vähän. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden oppimiskäsitys pohjautuu näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Tutkimuksessani lasten oppimisen osalta tarkastelussa ovat olleet erityisesti lasten taitojen näyttäytymisen varhaiskasvatuspäivän aikana sekä osallisuutta mahdollistavan oppimisympäristön arviointi. Varhaiskasvatuksen erityisyytenä on vielä pidetty leikkiä ja toiminnallisuutta.

Väitöskirjani tuo osaltaan kaivattua, systemaattiseen otantaan ja toisistaan riippumattomiin tiedonkeruun tapoihin perustuvaa tietoa eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten arjesta varhaiskasvatuksessa. Vastavalla tavalla toteutettua tutkimusta ei ole Suomessa aiemmin tehty; kvantitatiivinen aineisto antaa laajan tarkastelunäkökulman tämänhetkiseen monikulttuuriseen varhaiskasvatuskontekstiin Suomessa.

Tutkimusaineistona ovat olleet Helsingin yliopiston Orientaatioprojektissa kerätyt lasten taitojen arviot, systemaattiset havainnot ja varhaiskasvatuksen oppimisympäristön arviointiaineisto varhaiskasvatushenkilöstön arvioimina. Orientaatioprojektin, nykyisen Kehittävän palautteen, tutkimuksen tavoitteena on kehittää välineitä lasten varhaiskasvatuksen arjen tarkasteluun ja sitä kautta varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Orientaatioprojektissa mukana olleista noin kahdestatuhannesta lapsesta 16,5 prosenttia oli eri kieli- ja kulttuuritaustaisia lapsia.

Osallisuus ja oppiminen eivät toteudu parhaalla tavalla

Tutkimustulokseni osoittavat, että eri kieli- ja kulttuuritaustaiset lapset tarvitsevat tukea erityisesti varhaiskasvatuksen arkeen kiinnittymiseen sosiaalisissa tilanteissa, toisen kie-

len sekä oppimaan oppimisen taitoihin. Tuloksissa näkyi yhteys leikkiin, erityisesti mielikuvalleikkiin. Tulosten mukaan lasten osallisuus näkyikin erityisesti roolileikki-tilanteissa ja kaverisuhteissa. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten osallisuus on tulosten perusteella kantaväestön lasten osallisuutta vähäisempää ja etenkin leikkiin pääsy on ajoittain haastavaa. Kieli- ja kulttuuritietoisien varhaiskasvatuksen oppimisympäristön mahdollistavia tekijöitä ovat perheiden kanssa tehtävä yhteistyö, leikki- ja lukutilanteet, projektit ja pedagogisen johtamisen huomiointi.

Väitöskirjani tulosten pohjalta voidaan todeta, että eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten osallisuus ja oppiminen eivät vielä kaikilta osin toteudu parhaalla mahdollisella tavalla. Varhaiskasvatuksen käytäntöjen kehittämisessä keskeistä on aiempaa tietoisempi ja kokonaisvaltaisesti jaettu kulttuuri- ja kielikontekstin sanoittaminen, mallintaminen ja yhteisen ymmärtämisen selittäminen, eli yhteisen todellisuuden jakaminen. Yhteisen kulttuurisen kokemuksen rakentaminen on varhaiskasvatuksessa keskeistä. Tämä edellyttää erityisesti varhaiskasvatushenkilöstön kulttuurisesti responsiivisen pedagogiikan vahvistamista ja yleisemmin kieli- ja kulttuuritietoisuuden aktiivista lisäämistä. Tämä haastaa varhaiskasvatushenkilöstön tarkastelemaan omia kulttuurisia käsityksiään, toimintamallejaan ja kulttuurisia vuorovaikutustaitojaan.

Varhaiskasvatushenkilöstön leikkipedagoginen osaaminen näyttäytyy tämän aineiston tulosten perusteella tärkeänä. Voidaan tulkita, että varhaiskasvatuksen leikkitoimintoja on tärkeää lähteä kehittämään entistä enemmän monikulttuurista oppimiskontekstia tukevaksi. Lisäksi keskeistä varhaiskasvatuksen oppimisympäristössä on kieli- ja kulttuuritietoisien oppimisympäristöjen, erityisesti roolileikkiympäristöjen, mahdollistaminen sekä vastavuoroisuus eri kieli- ja kulttuuritaustaisten perheiden kanssa. Hyvän pedagogisen johtamisen merkitys korostuu erityisesti eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten varhaiskasvatuksessa. Tutkimukseni tulokset ovat yhteneväisiä monien aiemmin kuvattujen aiempien tutkimustulosten kanssa sekä monikulttuurisen opetuksen kehittämisprosessin perustekijöiden kanssa. Pedagogiikkaa tulee kehittää kaikille samanarvoiseksi. Monikulttuurisen opetuksen kehittämisprosessi edellyttää jatkuvaa kehittämistä ja arviointia. Tarvitaan intensiivisempää pedagogiikkaa, jossa kiinnitetään huomiota sekä lasten akateemiseen että sosiaaliseen oppimiseen, lapsille ominaisiin oppimissstrategioihin, leikkiin ja vuorovaikutukselliseen oppimiseen.

Lopuksi

Varhaiskasvatuksella on merkittävä rooli lasten sekä perheiden osallisuuden ja oppimisen mahdollisuuksien viitoittajana. Varhaiskasvatuksessa luodaan pohja, joka parhaimmillaan kantaa pitkälle eri koulutusasteille. Koulutus on merkityksellistä syrjäytymiskierteen estämiseksi. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöistä saatu tutkimustieto on sovellettavissa muihin oppimisympäristöihin. Oppilaiden, lasten ja nuorten, ohjauksessa ja opetuksen tukitoimissa tulee jatkossakin huomioida erityisesti kieli- ja kulttuuritaustaisten oppijoiden moninaisuus.

Mielestäni meillä on Suomessa makrotasolla hyvä ymmärrys kulttuurisesti responsiivisen pedagogiikan toteuttamiselle. Kulttuurin moninaisuus tiedostetaan varhaiskasvatuksessa yhä paremmin, koska se on tuotu varhaiskasvatuksen tavoitteisiin, lakeihin ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Nyt tärkeintä on todentaa makrotasolla määritellyt tavoitteet varhaiskasvatuksen käytännön mikrotason työssä.

Toivon väitöskirjatyöni osaltaan edistävän varhaiskasvatushenkilöstön ammatillista kehittymistä ja lisäävän yhteistä vuorovaikutteista ymmärrystä kulttuuriselle moninaisuudelle suomalaisessa varhaiskasvatuksessa. Tämä on tärkeää siksi, että kaikki lapset eri kieli- ja kulttuuritaustoineen voisivat olla ja jakaa yhteistä todellisuutta.

Palataan lopuksi kansikuvan piirrookseen. Anni on jättänyt kuvaan yhden tuolin tyhjäksi sen takia, että siihen voi joku istua. Ovi aukeaa avaimilla sisältäpäin, jotta sisään pääsee. Varhaiskasvattajien leikkipedagoginen osaaminen on avain sisälle pääsyyn. Mahdollistetaan kaikille lapsille pääsy tuoliin, avataan avaimilla ovia yhä vuorovaikutteisemmalle varhaiskasvatukselle ja sitä kautta globaalille yhteiskunnalle. Yhä moninaistuvammassa kasvatus- ja koulutusjärjestelmäsämme ammattikasvattajilla tulee olla vastaavaroista kokemuksellista ymmärrystä niille hetkille, jolloin jaetaan yhteistä todellisuutta ja edistetään kulttuurista kiinnittymistä globaalisti kestävästi.

Meidän kaikkien tulee luoda siltoja aiemmin hyvin tiedetystä kohti uutta normaalia. Näinhän me olemme näinä aikoina tehneetkin – luoneet uutta normaalia.

Linkki väitöskirjaan:

<https://www.utupub.fi/handle/10024/152202>